

Viktor Dyk (1877 – 1931): Krysař (1915)

1. Literární druh a žánr, literárněhistorický kontext, umělecký směr / tvůrčí skupina, údaje o autorovi ve vztahu k dílu;
2. Doba a místo (děje);
3. Zvláštnosti kompozice;
4. Hlavní postavy a jejich charakteristika;
5. Námět, témata, hlavní motivy;
6. Jazykové zvláštnosti;
7. Kulturní souvislosti.

„A vaše jméno?“

„Nejmenuji se; jsem nikdo. Jsem hůř než nikdo, jsem krysař.“

Muž, který takto mluvil, stál se vzpřímenou hlavou před vraty domu, v nichž se do soumraku běhala ženská postava. Hleděl na ni svýma temnýma, pátravýma očima. Byl vysoký a štíhlý, štíhlejší ještě ve svém přiléhavém sametovém kabátci a v úzkých nohavicích. Jeho ruce byly drobné a jemné jako ruce paní. Neměl při sobě ani zbraně, ani hole, ač se zdálo, že přichází z daleka, po cestách, jež vždy jisty nebyly. Svíral zato něco dlouhého a ozdobného, co budilo zvědavost ženy, s kterou hovořil. Byla to pišťala cizokrajné práce, jaké dosud neviděla.

„Krysař,“ zasmála se žena ve dveřích. „Přicházíte včas do Hameln. Není tu krysaře; zato krys je tu mnoho. Vysvětlete mi, krysaři, odkud se berou krysy? Nebývalo jich dříve, jak nám říkají. Je pravda,“ končila s úsměvem, „staří lidé míní, že svět je stále horší.“

Krysař pokrčil rameny.

„Odkud jsou, nevím. Jsou však v každém z vašich domů. Hlodají bez ustání; hlodají dole ve sklepích, hlodají tam, kde jich nevidíme. Stanou se však dotěrnými a stoupají pak výše. Připravujete hostinu, svatbu, křtiny, což já vím? Představte si, že se náhle při hostině zjeví krysy s dlouhými bolty a dlouhými kníry. Tento zjev kazí chuť, chápete přece.“

Opodál stolu konšelského seděl krysař.

Seděl sám.

Občané města Hameln nebyli si jisti, jak se chovati ke krysaři. Bylo jednak jisto, že vykonal městu platné služby. Bylo jisto, že jeho pišťala měla podivuhodnou moc. Naproti tomu zůstávalo něco neobjasněného a podezření vyvolávajícího. Tak například nebylo jisto, kdo je krysař, ctihodné-li jeho přátelstvo a správný-li směr jeho cesty. Bylo také nejasno, jaký je pramen jeho moci nad něčím tak drzým a tak šeredným, jako jsou krysy. Bylo nejasno, požehnal-li kněz krysařově pišťale; a kdyby požehnal, jaký to byl kněz.

Zde bylo příliš mnoho nejasného. Občané v Hameln milovali věci jasné; a proto seděl krysař sám u svého stolu.

Stáli proti sobě.

Příchozí patřil zamračeně na krysaře. Podezíravé jeho oči hledaly, čeho se zachytiti; ale krysař, klidný, skoro mramorový, jim unikal. Pěst pravice Kristiánovy sevřela se bezděčně; výraz krysařův se však neměnil. Čekal. Kristián hledal slova; a jeho pobouření rostlo tím, že jich nenalézal.

Tu zalétl pohled Kristiánův od krysaře k blízkým dveřím; a jeho nevraživé oko jako by odměřovalo vzdálenost. A nepatrnost této vzdálenosti dala mu promluvíti:

„Znám vás. Jste krysař —“

Krysař pokynul hlavou a mlčel. Tón Kristiánův byl jízlivý... ale jeho jízlivost vyzněla naplano. Ani rys se nepohnul v tváři krysařově. Naopak se jeho oči rozjasnily: a držel svýma očima Kristiána jako žalávník vězně.

Ale Kristián nechtěl se ještě smířiti se svým vězením.

Promluvil opět: — — „Co zde činíte, krysaři? Co chcete vůbec v Hameln?“

Krysař naklonil se k růžovému keři a utrhl jeho nejkrásnější květ.

„Co činím, vidíte. Voním k růži.“

Pichlavé oči Kristiánovy vzplanuly zlým ohněm.

„Vonět k růži nepřísluší krysaři. A jste přece krysař.“

„Krysař, ano. Jsem k vaší službě. Topím krysy, chcete-li a chci-li. Utopil jsem mnoho krys v Hameln; ale dnes se mi nechce je topiti.“

„Jste v cizí zahradě, krysaři.“

„Jsem na místě, kde cítím krysy. Páni konšelé a vy se domníváte, že není už v Hameln krys. Klamete se, jako oni se klamou. Jsou zde a tuším nedaleko. (...)“

„Je to naše starost, krysaři: dovedeme je zkrotit!“

„S pomocí mé píšťaly. Ale radím vám, příteli, mějte pozor na mou píšťalu. Krysy hynou, slyší-li její zvuk; a vy si nepřejte kdy ji slyšeti.“

A krysař, přeměřiv zahradu v květu, domek v květu a dlouhého Kristiána, odcházel pomalými a vážnými kroky.

Otevřeným oknem tichého domku zněl k němu pronikavý nářek dítěte.

Opuštěné nemluvně plakalo.

Sepp Jörgen nebyl posledním člověkem v Hameln. A Sepp Jörgen, divno to říci, chápal.

Otevřel dveře a vstoupil do pustého příbytku. V kolébce, málo kryto peřinkou, leželo dítě, drobný, baculatý tvor. Převalovalo se bezmocně, třepetajíc nožičkami o stěnu kolébky a bijíc ručkama do prázdna. A jeho nářek zněl jako jasný rozkaz, který nemohl být vyslechnut v prázdném městě, v prázdném domě, prázdné síni.

Sepp Jörgen stál tu bezradně. Co může učiniti pro dítě? Má hlad. Jak ukonejší jeho hlad?

Dítě, zaslechnuvši kroky, rozplakalo se prudčeji. Sepp Jörgen sklonil se nad kolébkou a vzal dítě do své náruče.

Bylo to děvče.

Sepp Jörgen hýčkal dítě. Ale tu si vzpomněl nad hladovým nebožátkem na vše: na pusté ulice v Hameln, na zmizelou Kätchen a Loru, na zástup odešlý s krysařem. A znovu zněla jeho nitrem melodie smutná a lítostivá, a pak jásavá a vítězná.

Rozhlédl se ještě po opuštěné síni, po neumytém nádobí, po zbytecích chudého oběda. Nic zde nebylo, co by ukonejšilo hlad nemluvněte, marně hledajícího prs matčin. (...)

Sepp Jörgen vyšel s dítětem na ulici. Bolest a touha pudily ho na horu Koppel... za ostatními... za krysařem. Stoupal se svým břemenem rychle. Jako ten, kdo ví, že shodí je záhy.

Neohlédl se po opuštěném Hameln. Co bylo mu po městě, jež nedalo mu než rány a smích?

Také srdce Jörgenovo snilo kdysi o zemi sedmihradské. Také jeho srdce snilo o jiném životě. A ten zdál se býti na dosah ruky. Všichni našli cestu. A Jörgen?

Poslední muž z Hameln došel k bráně země sedmihradské. Propast otvírala se před ním. V její hloubi je cesta.

Z ní zněly hlasy, lákavé a svůdné:

„Co chceš, ó rybáři, v Hameln a v celé své zemi? Tvá touha je marná, tvá láska je marná, marný je tvůj sen!“

Co zmůže tvá práce, co zmůže tvé rozpětí, co zmůže tvá smrt? Lovíš v řece; jak je bídná tvá kořist, rybáři!

Země sedmihradská čeká. Jiný život čeká. Nikdo už se nebude tam Jörgenovi smát.

Kätchen ani Lora neutekou od tebe. Oh rybáři, jak nedočkavě objímají tam nahá ženská ramena!“

Ale stalo se něco zvláštního. Křik dítěte překonal zvuk píšťaly krysařovy. Dítě plakalo ještě. Chtělo pít. Nevědělo nic o zemi sedmihradské.

Pláč dítěte dojal posledního muže z Hameln; pláč nemluvněte překonal jeho touhu.

Kynul bezmocně rukou na pozdrav někomu, kdo navždy odchází. Rozloučil se s propastí.

Potom odešel hledat ženu, která by dala napít dítěti.